

belangrijk deel te wijten aan een plan van Göring. In de beperkte periode die beschikbaar was voor de verkiezingscampagne (11 oktober tot 4 november) wist Hitler zijn meest geduchte wapen, zijn vlammende en spectaculaire redevoeringen, maar liefst in 47 steden in Duitsland te houden. Dit kwam doordat Göring gezorgd had voor een vliegtuig, een Junker 52 transportvliegtuig, waarmee Hitler dagelijks soms wel in twee of drie ver uit elkaar gelegen steden kon spreken.

Bovendien nam Hitler een aantal Duitse, maar ook buitenlandse journalisten aan boord van dit vliegtuig mee. Deze journalisten, die onder de indruk raakten van Hitlers dadendrang en redenaarskunst, werden in staat gesteld om hun verslagen via de radioapparatuur direct vanuit het vliegtuig aan hun kranten door te geven. Deze voor die tijd revolutionaire aanpak genereerde een geweldige publiciteitsgolf in binnen- en buitenland.

De effectieve marketingmachine (die in alles doet denken aan de moderne Amerikaanse verkiezingscampagnes), zorgde voor een verrassend resultaat: 37 procent van de stemmen en een prominente plaats in de Duitse politiek voor Hitler en zijn nationaal-socialistische partij. Het begin van een ongekende politieke opmars. Hoe deze afloopt, is voldoende bekend.

Verdeel-en-heerspolitiek

Beide boeken geven een goed beeld van de partijmachinatie en de verdeel-en-heerspolitiek die Hitler stelselmatig toepaste. Steeds werden twee groeperingen, overheidsdiensten of personen belast met één taak of verantwoording, waardoor er onduidelijkheid en heftige competitie ontstaat bij de uitvoering. Bovendien was het daardoor steeds nodig om terug te gaan naar Hitler voor belangrijke beslissingen.

Beide boeken bieden wat dat betreft een goede kijk in de keuken van het perfide politiek bestuurlijke systeem van het Derde Rijk, maar geven nauwelijks antwoord op de vraag hoe een geciviliseerd volk in het centrum van Europa zo kon ontsporen.

Fest: boeiend

Daarbij is het boek van Fest goed geschreven: vlotlopende zinnen, een boeiende en

logisch opbouw, juiste woordkeuze en op de juiste punten geïllustreerd met foto's. Ook aan de keuze en de bijschriften van die foto's is duidelijk veel aandacht besteed. Voor de woordkeus en de leesbaarheid van het geheel verdienen ook de vertalers een pluim. In alle opzichten een aanrader voor wie meer wil weten over Speer en die veelbewogen donkere dagen.

Maser: verwarrend

Het boek van Maser is in vrijwel alle opzichten aanzienlijk minder geslaagd: slecht geschreven, met zeer veel onleesbare, lange en slechtlopende zinnen. Bovendien vaak onjuist gebruik van militaire termen, te wijten aan een slordige vertalingen. Het verhaal is thematisch verwarrend opgebouwd en springt chronologisch te vaak van de hak op de tak.

Historische personen verschijnen in en verdwijnen uit beeld, zonder introductie

of voldoende uitleg. Het fotowerk deelt in de malaise: de foto's zijn soms vreemd ondertiteld en getuigen van weinig speurzin of relatie met de tekst.

Resumerend: twee biografieën over kopstukken van het Derde Rijk door bekende auteurs. Wie van de twee de grootste misdaden heeft gepleegd of het belangrijkste was in de hiërarchie van het Derde Rijk is ook na het lezen van bijna 1000 bladzijden lastig vast te stellen. Wel dat één biografie zeer geslaagd is en de andere grotendeels mislukt.

Heeft u zo'n 30 euro te besteden, dan is de biografie van Speer een goede en die van Göring een slechte investering. Hóe slecht valt eindelijk pas op als je hem vergelijkt met de biografie van Speer. Toch goed om te weten.

kolonel drs. F. MATSER

Thuisfront

Oorlog en economie in de twintigste eeuw, onder redactie van Hein A.M. Klemann en Dirk Luyten, 264 blz. met zwart-wit en kleurenfoto's geïll., Walburg Pers, Zutphen, 2003.

€ 19,95
ISBN 90 5730 263 2

Als gedragswetenschapper denk je bij het woord 'thuisfront' gelijk aan gezinsleden, familieleden, vrienden en bekenden die zijn thuisgebleven van de militairen die voor een operatie zijn uitgezonden, ook wel de achterban genoemd. Uit de ondertitel en op de achterzijde van het boek *Thuisfront* is al snel duidelijk dat de redactie een andere betekenis van thuisfront gebruikt en wel al degenen die tijdens de Eerste en de Tweede Wereldoorlog het front in de meest ruime zin hebben bevoorrad.

Van doorslaggevend belang voor het eindresultaat van een oorlog in de twintigste eeuw is de mate waarin een samenleving erin is geslaagd de burgerij te transformeren tot een steunpunt van de oorlogvoering

en waarbij de eigen consumptie zo nodig is teruggeschroefd tot een minimum. Een thema waar je als militair (te ?) weinig bij stilstaat en dat dit veertiende jaarboek van het Nederlands Instituut voor Oorlogsdocumentatie interessant maakt.

Totale oorlogen zijn kenmerkend voor de geschiedenis van de twintigste eeuw, waarbij het thuisfront ook een legitiem doel werd voor vijandelijke aanvallen. Naast mensen moesten ook financiële, industriële en technische middelen gemobiliseerd worden. In totale oorlogen werd het economisch aspect steeds doorslaggevend.

In dit boek komen, in de periode van de Eerste Wereldoorlog tot in de jaren vijftig, vier aspecten van deze problematiek aan de orde. De behandeling van deze problematiek beperkt zich tot Frankrijk, België, Duitsland, Nederland en Denemarken. De redactie beoogt een aanzet te geven tot een vergelijkende benadering van oorlog en economie in West- en Noord-Europa in de eerste helft van de twintigste eeuw.

→

Diversiteit aan onderwerpen

Het boek bevat een beeldessay over het vrouwenbeeld dat in affiches was geconstrueerd in het streven naar mobilisatie van de natie, en veertien artikelen. Aan het eind van het boek zijn de samenvattingen van de artikelen in het Engels geplaatst. De artikelen zijn omgewerkte papers van het in november 2002 in Brussel gehouden internationale colloquium 'Oorlog en Economie in de twintigste eeuw'. In de veertien artikelen passeert een te breed scala aan onderwerpen de revue. Deze onderwerpen zijn onder meer: de oorlogsvoorbereiding van Unilever, de Belgische Spoorwegen, zwarte markten, honger, de Belgische beurs, migratie, de diamantindustrie en vakbonden.

Het kost erg veel moeite om op deze onderwerpen het label thuisfront te hangen, zelfs als je de term in zijn meest rekbare vorm hanteert. Vanwege de diversiteit van de artikelen is het in het bestek van deze recensie niet mogelijk om in te gaan op de inhoud van elk van de artikelen afzonderlijk. Ieder artikel is afgesloten met een notenapparaat.

Het was mede vanwege de diversiteit aan onderwerpen moeilijk om de vier aspecten van de te behandelen problematiek te vinden. Door de redactie is wel aangegeven dat er vier aspecten van de problematiek aan de orde komen, maar zelf noemt de redactie slechts twee aspecten en wel oorlogsvoorbereiding en de gevolgen van oorlog voor de sociale verhoudingen. Met wat moeite kom ik nog tot de invloed van oorlogen op de civiele economie en tot de gevolgen van oorlog op de verplaatsingen van mensen en bedrijven.

Kanttekeningen

Als gedragswetenschapper zoek je in eerste instantie naar menselijke aspecten maar in de meeste artikelen komen mensen niet aan bod en beperkt de schrijver zich tot economische feiten of getallen. Zo zijn in het artikel over migratie heel wat getallen te vinden van mensen die moesten vluchten, verdreven of gedeporteerd werden. Deze getallen eindigen veelal met het woord miljoen, zodat het allemaal erg abstract blijft en de ellende achter de getallen verborgen blijft.

Een andere kanttekening wil ik plaatsen bij het overigens best aardige artikel over de zwarte markten, waarin een indeling wordt gemaakt van de groepen personen die de zwarte handel bedreven. Daarbij komt de criminaliteit uitgebreid aan de orde (in Denemarken van meer belang dan in Nederland), terwijl het vervalsen van bonnen en het kopen van voedsel, veelal op de zwarte markt, voor onderduikers niet eens wordt genoemd.

Daarnaast komen ook enkele slordigheden in het boek voor. Bij de enige grafiek in het boek, op bladzijde 214, staat wel de bron vermeld, maar staat niet vermeld wat de assen voorstellen, ook in de tekst is niets van een verduidelijking te vinden. Willekeurig is het gebruik van procenten in de tabel op bladzijde 106, waarbij de procenten zijn gebaseerd op de laagste prijzen. Een relatering aan de hoogste prijzen geeft een ander beeld; het blijft moeilijk om op een objectieve wijze in een tabel met percentages te werken.

Weinig meerwaarde

Samenvattend kan worden gesteld dat het thema van de inspanningen die de burgerij zich in het achterland moest getroosten om een steunpunt te zijn en te blijven voor de oorlogvoering voor elke militair interessant is. Echter, de uitwerking in dit boek is zo specialistisch dat het lezen van dit boek voor de lezer van de *Militaire Spectator* te weinig toegevoegde waarde heeft.

Omdat het thema op zich voldoende belangrijk is, verdient het aanbeveling om de redactie van het boek Thuisfront te vragen een artikel te schrijven voor de *Militaire Spectator*. Het tot een zelfdragend artikel omwerken van de inleidende bijdrage van Hein Klemann kan daarbij een goed uitgangspunt vormen.

drs. J. TERPSTRA, kolonel b.d. MPSD

Mededeling

De wijzigingen in de Personeelsdienst hebben ook invloed op de verzending van de *Militaire Spectator*. U zult hier weinig van merken. Alleen het retouradres op het label wijzigt.

Leden van de KVBK wordt verzocht adreswijzigingen door te geven aan de ledenadministratie van de KVBK: zie het colophon voor adresgegevens. Alle andere lezers verzoeken wij vriendelijk adreswijzigingen aan de eigen P-dienst door te geven. Alleen langs die weg kan het adresbestand actueel worden gehouden.

(Het bestuur van de KVBK)